

Paterswoldse aardbeien

Bijna honderd jaar lang waren aardbeien uit Paterswolde, een Drents dorp vlak onder de stad Groningen, een begrip in de regio. Aan het begin van de zomer klonk de roep “Paterswoldse aardbeien” door de straten van de stad Groningen. Een terugblik. We beginnen met het volgende bericht dat in het Nieuwsblad van het Noorden van 22 augustus 1898 stond.

“Sedert de groentetuinen bij de stad Groningen meestal tot bouwterrein zijn gebruikt, hebben vele arbeiders in deze gemeente en vooral te Paterswolde zich met kracht op de groente- en vruchtenteelt toegelegd. Velen hebben hun bestaan daardoor vrij wat verbeterd en zijn daardoor in vrij wat beter conditie dan vroeger. De grond schijnt hier voor de cultuur van deze vruchten uitstekend geschikt te zijn en vooral levert het kweken van aardbeien aanzienlijke voordeelen op. Een der kweekers van deze plant verkocht in dit seizoen van 11 are land voor ruim f 200, dit zou van een ha dus ongeveer eene opbrengst van f 1800 worden.”

Historie

Harry Perton geeft op zijn weblog op dit krantenbericht (zie onderaan zijn webadres) het volgende commentaar.

“Zoals wel vaker, berichtte de krant hier vrij laat over een zich langzaam voltrekkende ontwikkeling. De moeskerijen (tuinderijen) buiten de wallen van de stad Groningen die eerder groenten en fruit leverden aan de stad, werden immers al vanaf 1875 bestemd voor woningbouw. Zo stamt de Warmoesstraat in de Oosterpoortwijk uit 1879, terwijl de Jacobstraat van 1877 is en de Frederikstraat van 1878. Rond 1880 stegen de stedelijke groenteprijzen dus al en moeten de arbeiders van Paterswolde, die steeds minder em-plooi in de turfgraverij vonden, hun kans hebben geroken.”

Paterswoldse aardbeien waren al gauw een begrip in Groningen geworden. Ze werden in “groote hoeveelheden” verbouwd op “enorme aardbeievelden” die vooral tijdens de bloei een “magnifiek gezicht” opleverden. Eind jaren twintig echter, zat er even een dip in de teelt. Misschien hing deze dip samen met de economische crisis? Maar de vraag naar de luxe lekkernij herstelde zich vlug en in mei 1934 kondigde het Nieuwsblad van het Noorden zelfs de aankomst van de eerste aardbeien in de stad Groningen aan, alsof het een equivalent van de Hollandse Nieuwe betrof.

Paterswoldse aardbeien werden ook een exportproduct. In juni

1936 gingen ze al eens per vliegtuig naar de Nederlandse ambassadeurs in Brussel en Londen, beiden oud-Groningers. Dit gebeurde door de veilingvereniging van Eelde en Paterswolde op verzoek van de gemeente Eelde. Vanaf 1947 kwam er weer export per vliegtuig naar Londen op gang.

Tientallen jaren werden de aardbeien in de stad Groningen door venters aan de man gebracht. Die liepen 's zomers met een handkar de buurten rond en hadden een langgerekte en ietwat klaaglijk klinkende ventersroep: “Paterswoldse aardbeien!” Eind jaren zeventig kwam de laatste aardbeiventers aan de deur en eind 1980 bleek de aardbeienteelt in Paterswolde en Eelde nagenoeg verdwenen.

De arbeidsintensieve aardbeienteelt met zijn onzekere oogsten werd verdrongen door de veel meer lonende bloementeelt waarmee het aan Paterswolde grensde dorp Eelde bekend is geworden. Al met al heeft de aardbeienteelt in Noord-Drenthe een eeuw bestaan.

De teelt

De Paterswoldse aardbeien kwamen strikt genomen niet alleen uit Paterswolde, maar ook uit Eelde en Eelderwolde. Ook in Haren werden aardbeien geteeld. De eerste aardbeienteler was ene Van Hal, die in 1875 met de teelt begon.

De humusrijke zandgrond hield goed vocht vast en was bijzonder geschikt voor groenteteelt en de teelt van kleinfruit. De teeltlaag reikte tot 60 cm diepte. Daardoor had men geen last van droogte in de zomermaanden. In totaal waren er zo'n 40 hectare aardbeievelden, waarop veel kleine bedrijfjes hun bestaan vonden. Er waren in 1952 ongeveer 259 bedrijfjes. De aardbeien werden aanvankelijk in de volle grond geteeld. In de jaren dertig ging men over tot de teelt in koude bakken onder platglas, waardoor de streek ook wel het ‘Westland van het Noorden’ werd genoemd. Verwarmde kassen werden niet gebruikt. De aardbeien werden geveild

Laxtons Noble, de vruchten zijn identiek aan de Roem van Apeldoorn.

Aardbei Deutsch Evern.

de aardbeienteelt verdween al snel door de opkomst van de bloementeelt. Enkel kwekers boden in de jaren zestig in krantenadvertenties plantjes van Regina en de doordrager St. Fiacie aan.

De hoofdrassen

Bekend is dat in de twintigste eeuw tot aan de jaren vijftig drie rassen algemeen in Paterswolde en omgeving zijn geteeld. Eerst kwam de Roem van Apeldoorn, vervolgens Deutsch Evern en daarna Oberschlesien. Hieronder volgt een korte beschrijving van deze rassen.

Roem van Apeldoorn (of Laxton van Glanerbrug)

Deze werd in Paterswolde en omstreken onder de naam Laxton van Glanerbrug geteeld. Werd soms ten onrechte Laxton's Noble genoemd, een aardbei die er sprekend op lijkt. Zeer vroeg rijp, de eerste vruchten zijn vrij groot. De vrucht is van boven breed, rond toelopend, soms niervormig, met diep ingegroeide kelk. Bloedrood tot besseirood en van binnen oranje-rood. Stevig, sappig en zoet. Het blad is glad, komvormig, zwak golvend en donkergroen. De planten zijn klein, dragen rijk en de vruchten zitten aan opvallend korte stengels. In de open grond blijft de plant vrij laag. Vol doet niet op zwaardere grond. In de volle grond blijven de vruchten vaak te klein. In Paterswolde werden ze

in cafés van Paterswolde, zoals Café Braakzicht, Rutjes en Van Wijk (tegenwoordig Greving). De vruchten gingen vooral naar Groningen en Haren. Ook gingen ze vervoerd in tonnen naar jamfabrieken. De bloeitijd van de aardbeienteelt lag in de jaren 1885 tot 1950. Na die tijd werd de veel lucratievere bloementeelt belangrijker.

De eerste aardbeienrassen

Welke rassen in de beginperiode, eind 19e eeuw, geteeld werden, heb ik niet kunnen achterhalen. In de handboeken uit de tweede helft van de 19e eeuw worden tientallen vaak buitenlandse soorten aanbevolen. In het 'Groot Warmoezeniers Handboek' van T.F. Uilkens uit 1852 worden al bijna 80 rassen genoemd. Kweker Krelage te Haarlem noemt in zijn 'Beredeneerde Catalogus der Aardbezen' uit 1867 liefst 109 soorten.

In Paterswolde en omgeving stonden veel buitenplaatsen met parken en tuinen. De tuinbazen zullen de aardbeientelers bekend hebben gemaakt met kwaliteitsaardbeien. Waarschijnlijk zullen er vooral vroegrijpende aardbeien geteeld zijn; daar werd na bijna een jaar reikhalzend naar uitgezien. Daarmee kon er na de winter door kwekers en venters eindelijk weer geld worden verdiend. Mogelijk gaat het om tegenwoordig vrijwel verdwenen vroege rassen die in de tweede helft van de 19e eeuw wijd verspreid waren, zoals Capron Royal (Framboosaardbei), Gloire du Nord, Grote Boschaardbei (of Hoog Boschaardbei), König Albert von Sachsen, Princesse Royal, Scarlet (of

Aardbeienpluk met op de achtergrond platglas.

Bredasche aardbei, in het Noorden bekend als Oranje aardbei), Triomphe de Boskoop, Triomphe de Hollande (La Meudonaisse), Sieger en Suikeraardbei.

De voornaamste aardbeienrassen in de twintigste eeuw

In oude Noord-Nederlandse kranten zijn diverse meer algemene artikelen over de aardbeienteelt te vinden waarin rassen worden belicht of aanbevolen. Daarin worden rassen genoemd die hier ook aangeplant zullen zijn als Laxton Noble, Mac Mahon, Madame Lefebvre, Madame Moutot, Oberschlesien, Prinses Juliana, St. Fiacie, Triomphe de Gand en Jucuda (Amazone).

Na de oorlog is het assortiment vernieuwd met toen moderne rassen als Glasa, Gorella en Ostara, maar

Café Braakzicht, waar de aardbeien geveild werden.

Paterswolse aardbeien krantenfoto's.

in koude bakken onder glas geteeld. Een zeer gezond ras. Het verschil met Laxton Noble zit hem eigenlijk alleen in de bladeren en de grootte

van de plant. Laxton's Noble heeft grotere planten en de bladeren zijn grover en scherper getand.

Deutsch Evern, Duitse Veren, Vroege Mof

Werd ook vooral onder platglas geteeld. Een vroege, buitengewoon smakelijke, niet al te grote aardbei van uitstekende kwaliteit, heerlijk aromatisch. Kan zonder dop (kroontje) geplukt worden. Het blad is lichtgroen, glad en vlak. Geeft snel en veel uitlopers, die al vroeg uitgeplant kunnen worden. Geschikt voor eenjarige teelt en zeer productief. Vraagt jaarlijks vernieuwing, anders lopen de kwaliteit en vooral de grootte van de vruchten snel terug. Het ras had veel last van bladziekte en werd na de oorlog vervangen.

Oberschlesien Abenstein, Moulin Rouge, Rode Molen

Werd in Paterswolde Obersilezië genoemd. Een prachtige, mooi gekleurde aardbei met een goede

smaak. Middentijds rijpend, groot tot middelmatig groot, kegelvormig, maar niet altijd regelmatig van vorm, effen bloedrood gekleurd. Van binnen ook rood gekleurd met vaak duidelijk afgetekende donkerrode centrale vaatbundelstreng. Vrij goed winterhard. Laat zich echter alleen met kroontje plukken. Verdraagt geen zware klei. Maakt vrij laat uitlopers, die beter het jaar daarop uitgeplant kunnen worden.

Jan Veel

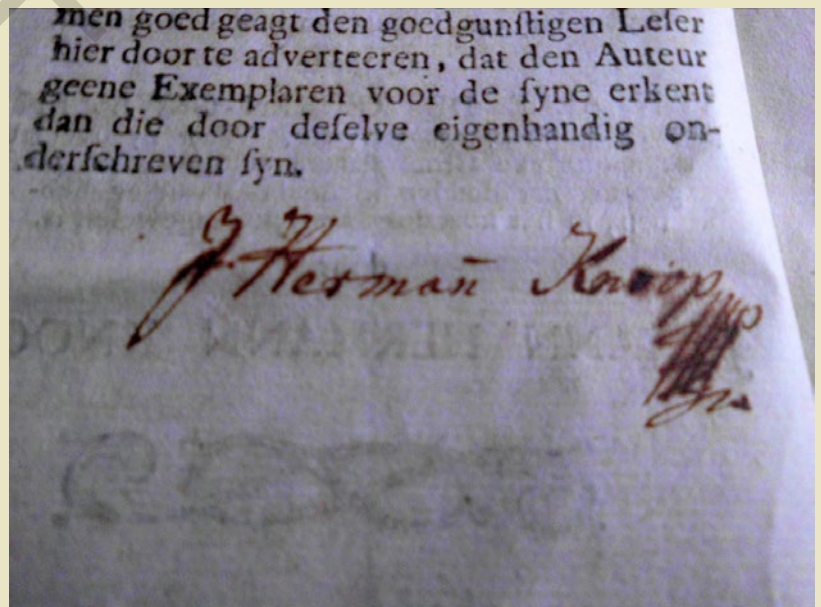
Bronnen

- Goeschke, Franz, Das Buch der Erdbeere. Berlin 1874
- Hester G. Kronenberg e.a., De aardbei. Zwolle 1949
- <https://groninganus.wordpress.com/category/drenthe-vrogger/page/2/>

Handtekening Johann Hermann Knoop

Van een van onze lezers, Vincent Turkelboom, kregen we een paar opnames die hij gemaakt heeft van een pagina uit J.H. Knoops boek 'De Beknopte en Huishoudelyke Hovenier' uit 1752 met diens handtekening. Nadat Knoop als hovenier te Leeuwarden was ontslagen, voorzag hij zich in zijn levensonderhoud door het schrijven en laten uitgeven van publicaties over allerlei onderwerpen. De tekst boven zijn handtekening geeft aan dat hij bezorgd was over clandestiene herdrukken.

"Dewyl de ondervinding geleert heeft dat dese of geene baatsuchtige Drukkers diergelyke werken van formaat als dit is ligtelyk nadrukken tot schade en nadeel van den Auteur en Uitgever, so heeft men goed geagt den goedgunstige Leser hierdoor te adverteren, dat den Auteur geene Exemplaren, voor de syne erkent dan die door deselve ondertekent syn."

Deze handtekening ziet er echt uit. Merkwaardig is het gekrabbel aan het eind van de handtekening. Wie heeft er een verklaring voor?